

den zelf niet op een konsonant, die het volgende woord stemloos zou kunnen laten beginnen, zoals bij normale assimilatiesituaties.

Ook hier moeten we weer een teruggekoppeld assimilatiekommando aannemen als gevolg van een zich nu schuilhoudende konsonant. In dit geval is het zich schuilhouden nog niet zo definitief als bij nie. Het proces van het zich verstoppen of het verdwijnen is nog bezig en we kunnen het als het ware op de voet volgen.

Van de zinnetjes onder (11) bestaan in de taal van wat oudere Westbrabanders (of van hen die dat willen worden) de volgende varianten:

(11a) wie at fan Wouw komt, maag.....
de fiets die at fan Keze is,
toen at sen uis verkocht waar,

(11b) wie a fan Wouw komt, maag
de fiets die a fan Keze is,
toen a sen uis verkocht waar,

Of de vormen onder (11a) nog veel voorkomen, weet ik niet, maar de zinnen van het type onder (11b) zijn heel gewoon. Nu is ook duidelijk hoe dit proces zich in dit geval aan het voltrekken is. In de oudste fase werd een woord, dat een bijzin inleidde, gevolgd door het (versterkende) partikel at, dat de volgende konsonant stemloos kon maken, doordat het zelf op een stemloze t eindigde. Toen die t van at begon te verdwijnen (zoals zo veel t's), werd een assimilatiekommando gehecht aan het resterende a. Toen ook dit a begon te verdwijnen, werd dat kommando overgenomen door het eraan voorafgaande woord. Gevolg is dat nu elke Westbrabantse bijzin begint met een woord dat assimilatie veroorzaakt:

(12) eer se weX waar, begon 't te regene
wanneer Xe te laat komt, meude niemer binnen
toen söllie derbij waare.....

Uiteraard treedt er - zo op het oog - normale assimilatie op als het eerste woord (voegwoord of voornaamwoord) zelf op een stemloze medeklinker eindigt:

(13a) as se te laat komt, ...
ik weet nie welk fan jou is.

Al lijkt het op grond van varianten als:

(13a) as asse te laat komt,
ik weet nie welk a fan jou is.

wel waarschijnlijk dat ook in de zinnen van (13) een verscholen at zit; bovendien mogen we dat ook op systematische gronden wel aannemen.

Door deze systematiek beschikt de toehorende Westbrabander anderzijds over een middel om een zin al aan het begin als hoofd- of bijzin te herkennen. Vergelijk het volgende paar:

(14a) wie fan de drie er twee raakt, krijgt.....

(14b) wie van de drie komdeerst?

In zin (14b) is aan de vorm van te horen dat de woorden wie van de drie een geheel vormen, terwijl aan fan (14a) meteen duidelijk wordt, dat dat daar niet het geval is. Hier is aan de stemloze medeklinker van fan ook te horen dat er een bijzin volgt. Deze signaalfunctie is wellicht de verklaring waarom het verschijnsel zo'n taai bestaan leidt.

Met deze laatste verschijnselen zijn we ondertussen op een heel ander terrein gekomen, dan aan het begin van dit artikel. Toen ging het om spraakklanken, die door het onderling contact veranderen en telkens opnieuw wanneer we ze uitspreken.

De echte assimilatie is in feite een fysiologisch proces, wat we kunnen konstateren als we de woorden (of de betrokken spraakklanken) langzaam en gesepareerd uitspreken. Dan blijft de assimilatie of aangelijking achterwege.

Heel anders is het stemloos worden of beter eigenlijk, het stemloos zijn na een woord als nie en na een voegwoord of voornaamwoord, dat een bijzin inleidt. Als ik me niet vergis, is dit verschijnsel juist niet afhankelijk van het spreektempo, en zal de Westbrabander of Westbra-